

ІЄРАРХІЯ РІВНІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

HIERARCHY OF ECONOMIC SECURITY LEVELS

Іващенко Г.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Проаналізовано ієрархію рівнів економічної безпеки. Під час дослідження наукових джерел виявлено, що найчастіше аналізується ієрархія рівнів глобальної, міжнародної економічної безпеки, економічної безпеки держави (макрорівень), економічної безпеки регіону (області) (мезорівень), економічної безпеки підприємства (мікрорівень). Найбільш дослідженою категорією серед перерахованих є економічна безпека підприємства, яка аналізується на мікрорівні. Визначено місце фінансової безпеки підприємства у системі його економічної безпеки.

Ключові слова: глобальна економічна безпека, міжнародна економічна безпека, економічна безпека держави, економічна безпека регіону, економічна безпека підприємства, рівень; інформаційна безпека, загроза.

Проанализирована иерархия уровней экономической безопасности. При исследовании научных источников выявлено, что чаще всего анализируется иерархия уровней глобальной, международной экономической безопасности, экономической безопасности государства (макроуровень), экономической безопасности региона (области) (мезоуровень), экономической безопасности предприятия (микроуровень). Наиболее исследованной категорией среди перечисленных является экономическая безопасность предприятия, которая анализируется на микроуровне. Определено место экономической безопасности предприятия в системе экономической безопасности.

Ключевые слова: глобальная экономическая безопасность, международная экономическая безопасность, экономическая безопасность государства, экономическая безопасность региона, экономическая безопасность предприятия, уровень; информационная безопасность, угроза.

Analyzed by the hierarchy of levels of economic security. In the research of scientific sources it was revealed that the hierarchy of levels of global, international economic security, economic security of the state (macro-level), economic security of the region (oblast) (meso-level), economic security of the enterprise (micro-level) was found most often. The most investigated category among the listed is the economic security of the enterprise, which is analyzed on the micro-level. The place of financial security of the enterprise in the system of its economic security is determined.

Keywords: global economic security, international economic security, economic security of the state, economic security of the region, economic security of the enterprise, level, informational security, threat.

Постановка проблеми. У світі з'являється все більше загроз та викликів на всіх без винятку рівнях економічної безпеки, зокрема, на рівнях глобальної, міжнародної економічної безпеки, на рівні економічної безпеки держави, регіону та на рівні економічної безпеки підприємства. Глобалізація економіки, з одного боку, приносить багато позитивних змін, але з іншого – значну кількість викликів та загроз світовій економіці. Недобросовісна конкуренція, фіктивне підприємництво, рейдерські захоплення, загострення політичної та економічної ситуації у східних промислових областях України приводять до зниження рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств. Тому надзвичайно важливо в сучасних умовах дослідити фактори, які впливають на економічну безпеку на різних рівнях ієрархії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств досліджуються у працях багатьох зарубіжних і українських економістів. Основи організації фінансово-економічної безпеки підприємств досліджуються у роботі М.І. Зубка [2]. Загальна схема управління фінансово-економічною безпекою підприємства запропонована в роботі О.А. Кириченка [4].

Структура, організація і функціонування служби безпеки підприємства розглядаються в роботі В.І. Ярочкіна [4]. Проте недостатня увага приділяється галузевому та регіональному аспекту забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Економічна безпека аналізується та досліджується на різних її рівнях (рис. 1).

Під час дослідження наукових джерел виявлено, що найчастіше аналізується ієрархія рівнів глобальної, міжнародної економічної безпеки, економічної безпеки держави (макрорівень), економічної безпеки регіону (області) (мезорівень), економічної безпеки підприємства (мікрорівень). Найбільш дослідженою категорією серед перерахованих є економічна безпека підприємства, яка аналізується на мікрорівні.

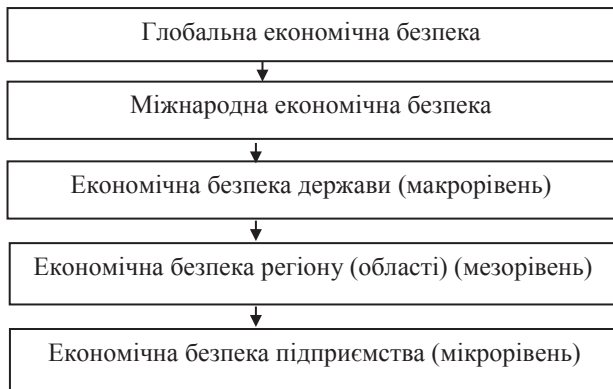

Рис. 1. Ієрархія рівнів економічної безпеки

Міжнародна економічна безпека – це стан світової економіки, за якого забезпечуються взаємовигідне співробітництво країн у вирішенні національних і глобальних проблем людства, вільний вибір і здійснення ними незалежної стратегії соціально-економічного розвитку за активної участі в міжнародному поділі праці. Під міжнародною економічною безпекою розуміється така економічна взаємодія країн, яка виключала б навмисне завдання збитку економічним інтересам якоїсь країни [3]. Дестабілізуючими факторами зниження рівня міжнародної економічної безпеки можуть бути порушення стабільності міжнародної торгівлі; обмеження доступу деяких країн до стратегічних ресурсів шляхом їх дорожчання або під впливом політичних факторів; навмисне створення перешкод в обмін новими технологіями; створення сприятливих умов деякими країнами для «відпливу» висококваліфікованих кадрів з інших країн.

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 р., до переліку складників національної безпеки включено зовнішньополітичну, внутрішньополітичну, військову та прикордонну, економічну, соціально-гуманітарну, науково-технологічну, екологічну, інформаційну сфери безпеки держави. Крім цих складників, деякі вчені також окремо виділяють демографічну, правову, генетичну, криміногенну, психологічну, духовно-моральну сфери [9]. Серед усіх компонентів національної безпеки економічному складнику належить визначальне місце.

Відповідно до Концепції економічної безпеки України суть економічної безпеки країни визначається як «спроможність національної економіки забезпечити свій вільний незалежний роз-

виток і утримати стабільність громадянського суспільства та його інститутів, а також достатній оборонний потенціал країни за всіляких несприятливих умов і варіантів розвитку подій та здатність Української держави до захисту національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз» [5]. Під економічною безпекою країни розуміють не тільки захищеність національних інтересів, але й готовність та здатність інститутів влади створювати механізми реалізації і захисту національних інтересів розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності суспільства.

Під економічною безпекою регіону розуміється насамперед здатність регіональної влади забезпечити конкурентоспроможність, стабільність, стійкість, поступальність розвитку економіки території, органічно інтегрованої в економіку країни, як відносно самостійної структури. Економічну безпеку регіонів України можна охарактеризувати такими основними дестабілізуючими факторами, як виснаження виробничо-технічного потенціалу, погіршення екологічної обстановки, зростання безробіття, втрата продовольчої незалежності, порушення рівномірності фінансового забезпечення.

Під економічною безпекою підприємства розуміють стан найбільш ефективного використання його ресурсів для запобігання загрозам і забезпечення стабільного функціонування як тепер, так і в майбутньому. Важливими умовами та елементами у забезпеченні нормального функціонування підприємства є оцінювання та управління економічними ризиками і забезпечення сприятливого загального стану економіки.

А.А. Мелихов та Є.В. Камишнікова [4] під економічною безпекою підприємства розуміють стан ефективного використання ресурсів підприємства та наявних ринкових можливостей, що дає змогу попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії

Фінансову безпеку підприємства більшість авторів визначають як одну з ключових складових частин економічної безпеки підприємства (рис. 2).

Під фінансовою безпекою підприємства К.С. Горячева та М.М. Єрмошенко [8] розуміють його фінансовий стан, який характеризується стабільною захищеністю його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру; який характеризується, по-перше, збалансованістю та якістю сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, котрі використовуються підприємством, по-друге, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, по-третє, здатністю фінансової системи підприємства забезпечувати реалізацію власних фінансових інтересів, місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів, по-четверте,

здатністю забезпечувати ефективний і сталий розвиток фінансової системи.

У результаті інтеграції визначень «економічна безпека підприємства» та «фінансова безпека» виникла наукова категорія «фінансово-економічна безпека підприємства». Трактуювання поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» різними авторами надано в табл. 1.

Визначення П.М. Четверікова можна застосувати до інтерпретації будь-якої безпеки. Не вказано аспект саме фінансово-економічної

безпеки. Визначення, надане Л.І. Васечко, вирізняється спрямованістю на економічну безпеку, а не на фінансово-економічну безпеку підприємства. Визначення фінансово-економічної безпеки підприємства, надане М.О. Кокнаєвою [4], більше підходить для характеристики конкурентоспроможності підприємства.

З.С. Варналій [5] пропонує визначати фінансово-економічну безпеку підприємства як результат комплексу складників, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонуванню та розвитку підприєм-

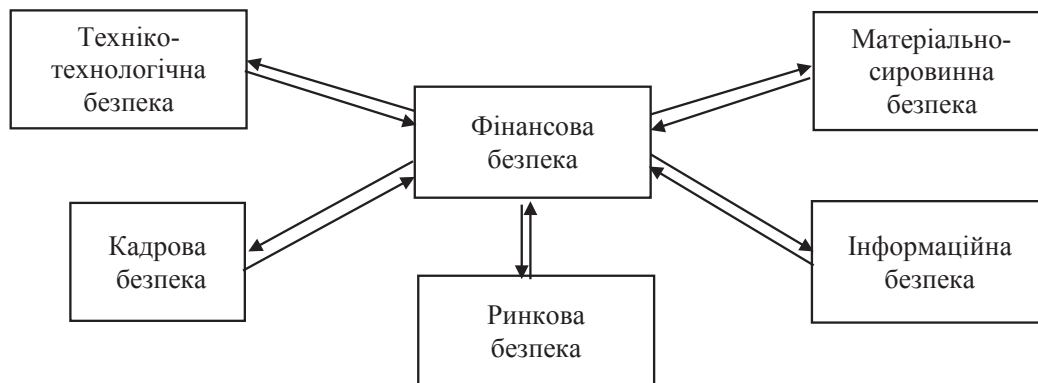

Рис. 2. Місце фінансової безпеки підприємства у системі його економічної безпеки [46]

Таблиця 1

Трактуювання поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» різними авторами

Автори, джерело	Визначення
Васечко Л.І. [5]	Сукупність заходів, спрямованих на запобігання шкоді від негативних впливів на економічну безпеку з різних аспектів фінансово-господарської діяльності
Грунін О.В. [1]	Стан соціально-технічної системи підприємства, який дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту
Іващенко О.В. [3]	Стан захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, за якого ефективно використовуються корпоративні ресурси підприємства та постійно забезпечується досягнення найкращих значень фінансово-економічних показників
Кокнаєва М.О. [4]	Основа ефективного управління ресурсами з метою захисту діяльності від недобросовісної конкуренції
Мойсеєнко І.П. [5]	Це такий фінансово-економічний стан підприємства, який забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах
Столбов В.Ф. [8]	Стан захищеності ресурсів підприємства та інтелектуального потенціалу від наявних та потенційних загроз зовнішнього і внутрішнього середовища його функціонування, який характеризується високими фінансовими показниками діяльності та перспективою економічного розвитку в майбутньому
Трухан Л.О. [9]	Трактуюється одночасно з двох позицій – статичної (як результат діяльності підприємства на певну дату) та динамічної (розвиток підприємства в умовах фінансово-економічної безпеки у короткостроковій та довгостроковій перспективі)
Четверіков П.М. [4]	Здатність підприємства протистояти небезпекам і загрозам для досягнення поставлених цілей
Варналій З.С. [4]	Результат комплексу складників, орієнтованих на усунення фінансово-економічних загроз функціонуванню та розвитку підприємства і забезпечення його фінансової стійкості та незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності

ства і забезпечення його фінансової стійкості та незалежності, високої конкурентоспроможності технологічного потенціалу, оптимальності та ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна та комерційних інтересів.

І.П. Мойсеєнко трактує наукову категорію «фінансово-економічна безпека підприємства» як такий фінансово-економічний стан підприємства, який забезпечує захищеність його фінансово-економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз та створює необхідні фінансово-економічні передумови для стійкого розвитку в поточному та довгостроковому періодах [5].

Визначення О.В. Іващенко фінансово-економічної безпеки підприємства [3] як стану захищеності підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, за якого ефективно використовуються корпоративні ресурси підприємства та постійно забезпечується досягнення найкращих значень фінансово-економічних показників, є найбільш повним, комплексним та таким, що найбільш влучно характеризує фінансово-економічну безпеку підприємства.

На підприємствах необхідно створити системи їх фінансово-економічної безпеки. На кожному підприємстві буде своя унікальна система фінансово-економічної безпеки. Під час створення такої системи необхідно акцентувати увагу на особливостях формування та використання фінансових ресурсів і розробленні та впровадженні фінансової стратегії.

Основною метою забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства є досягнення стабільності його функціонування та створення умов для подальшого фінансово-економічного розвитку шляхом попередження внутрішніх і зовнішніх загроз. Для того щоб підприємство мало можливість їх попереджати, йому необхідна дієва система фінансово-економічної безпеки, яка містить такі складники [9], як мета і завдання системи фінансово-економічної безпеки; принципи системи фінансово-економічної безпеки підприємства; механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки; об'єкти захисту (фінансові, матеріальні, інформаційні, інтелектуальні, кадрові ресурси); формування фінансової стратегії; суб'єкти захисту (внутрішні і зовнішні). Для сформованої системи фінансово-економічної безпеки підприємства необхідно розробити методичне та інформаційне забезпечення.

На вітчизняних підприємствах в основному відсутні системи фінансово-економічної безпеки. На тих одиничних підприємствах, де вони все-таки сформовані, такі системи не відповідають вимогам часу, тому не є досконалими. Вітчизняні системи фінансово-економічної безпеки підприємств не змогли забезпечити надійний захист корпоративних ресурсів суб'єктів господарювання від негативного впливу зовніш-

ніх та внутрішніх загроз в умовах неоголошеної війни в деяких регіонах нашої держави, що привело до катастрофічних наслідків глобальної фінансової кризи. Основним індикатором фінансової кризи в Україні є значне здешевлення національної валюти.

Від якості інформаційного забезпечення прямо залежить якість управління фінансово-економічною безпекою підприємства. Інформаційне забезпечення системи управління фінансово-економічною безпекою підприємства повинне включати підсистеми інформації, систем показників, індикаторів та методів оцінки та аналізу фінансово-економічної безпеки підприємства.

До збору, накопичення і систематизації інформації існують певні вимоги: інформація повинна бути повною і своєчасною, достовірною, корисною і зручною для сприйняття та подальшого використання. Необхідність збору, накопичення і зберігання економічної інформації диктується багатьма обставинами. До них належать багаторазовість і тривалість її застосування, розрив у часі між збором і використанням інформації під час проведення аналізу й управління фінансово-економічною безпекою на підприємстві.

Хаотичність потоків інформації, недосконалість їх каналів, методів і техніки збору, зберігання й обробки приводять до істотного запізнювання інформації, до втрати її якості та виникнення загроз для підприємства. Основа сучасного одержання інформації – це інтеграція її збору й обробки. Результати проведення аналітичних досліджень прямо залежать від якості інформації, яка використовується, тому перед їх проведенням слід ретельно перевірити вхідну інформацію.

До якості економічної інформації пред'являються певні вимоги, насамперед вимога про те, щоб вона задовольняла користувачів інформації, інакше кажучи, була корисною.

Звичайне забезпечення управлінського персоналу відповідною інформацією залежить від розподілу функцій між виконавцями. Із цією метою для кожного керуючого розробляються посадові інструкції, у яких перелічуються функції, які він виконує. На підставі посадових інструкцій визначається той обсяг інформації, який необхідний для забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства.

Економічні показники для проведення оцінки й аналізу фінансово-економічної безпеки підприємства повинні бути представлені у вигляді системи. Система показників – це їх упорядкована сукупність, у якій кожний показник дає кількісну або якісну характеристику певної сторони господарської діяльності, має властивості зведення і подільності, пов'язаний з іншими показниками, але не дублює їх [6–7].

Висновки. Досліджено фактори, які впливають на економічну безпеку на різних рівнях ієрархії, зокрема на рівні глобальної, міжнародної еко-

номічної безпеки, на рівні економічної безпеки регіону, на рівні економічної безпеки держави та на рівні економічної безпеки підприємства.

Розроблення інформаційного забезпечення економічної безпеки на вітчизняних підприємства приведе до:

– забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємств;

– забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу вітчизняних підприємств;

– досягнення високої ефективності менеджменту, оптимальної та ефективної організаційної структури підприємств;

– досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу;

– якісної правової захищеності усіх аспектів діяльності підприємств;

– забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці і досягнення належного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів та відділів підприємства;

– ефективної організації безпеки персоналу, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів підприємства.

У подальших дослідженнях доцільно розкрити питання, пов'язані з методичним забезпеченням економічної безпеки на різних рівнях ієрархії.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грунин О.А. Экономическая безопасность организации / О.А. Грунин, С.О. Грунин. – СПб.; М.; Х.; Мн.: Питер, 2002. – 160 с.
2. Зубок М.І. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М.І. Зубок, Р.М. Зубок. – К.: Істина. – 2004. – 144 с.
3. Іващенко О.В. Фінансово-економічна безпека підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_econ_2013_18_1\(1\)_33.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vonu_econ_2013_18_1(1)_33.pdf)
4. Кокнаєва М.О. Концептуальні основи управління фінансово-економічною безпекою підприємств торгівлі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/2011/v2i3/319.pdf>
5. Мойсеєнко І.П. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник. – Львів, 2011. – 380 с.
6. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства: навчальний посібник / І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков. Харків: Вид. ХНЕУ, 2012. – 252 с.
7. Отенко І.П. Аналіз та оцінка стратегічного потенціалу підприємства / І.П. Отенко, Л.М. Малярець, Г.А. Іващенко. Наукове видання. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2007. – 348 с.
8. Столбов В.Ф. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки будівельних підприємств / В.Ф. Столбов, Г.М. Шаповал [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/35404/1/103-108%20Столбов%20ВФ.pdf>
9. Трухан О.Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами / О.Л. Трухан // Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 29–35.
10. Худолій Л.М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / Л.М. Худолій // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php>
11. Шевченко І. Особливості формування економічної безпеки підприємства / І. Шевченко // Наука молода. – 2010. – № 10. – С. 178–181.